

Björn Wiman: Tal i Storkyrkan på nationaldagen 2017

Talare

Björn Wiman
Kulturchef DN

Datum

6 juni 2017

Plats

Storkyrkan, Stockholm

I dag, på nationaldagen, firar vi Sverige. Det låter enkelt och naturligt. Men vad är det egentligen vi firar – i en värld där terror och nationalism vräker sig fram med allt mer besinningslös kraft?

För en tid sedan hade jag förmånen att få lyssna till den 97-årige juristen Benjamin Ferencz, den siste överlevande åklagaren från rättegångarna i Nürnberg. När han beskrev situationen i sitt hemland USA, dit han kom som invandrare när han var mycket liten, använde han ett ord som jag tror får många att haja till i kyrkbänkarna. Han sade: ”Jag anser mig själv vara en stark amerikansk patriot.”

Vad menade han med detta? Han förklarade: ”Jag kommer att stödja mitt land när jag vet att det gör rätt. Men när jag vet att det gör fel kommer jag att göra allt som står i min makt för att få det att ändra sig.”

Det som Benjamin Ferencz gav uttryck för är den ljusa sidan av nationalkänslan, patriotismen. Den skiljer sig från dess nattsida, nationalismen. En patriot kan – som Benjamin Ferencz – vara stolt över sitt land om det agerar på ett anständigt sätt, medan en nationalist är stolt över sitt land även när det agerar oanständigt. Patriotismen skapar en känsla av ansvar, medan nationalismen endast leder till aggressiv arrogans. Patriotismen baseras på kärlek till det egna landet, nationalismen bygger på hat mot andra. Patriotismen ser alla människor som lika, medan nationalismen anser att det egna folket står över de andra.

I dag vill jag – i Benjamin Ferencz efterföljd – kalla mig en stark svensk patriot. Det är dags att ta ordet tillbaka från de som missbrukar det. I en våldsam och allt mer förnuftsvidrig värld, där mycket av det som vi tidigare har tagit för givet har ställts på ända, borde vi ta fasta på allt det som fortfarande är grundmurat i Sverige: på tilliten, kompromissviljan och respekten för alla människors egenart

och lika värde. Det som ibland lite föraktfullt kallas den svenska lagomheten.

Bakom oss i Storkyrkan finns ett antal konstverk som jag tror kan hjälpa oss att definiera vad vi vill att detta Sverige ska vara. Jag minns dem alla från min barndom när jag besökte kyrkan med skolan eller tillsammans med min mamma. Här finns, förstås, Sankt Göran och draken, Bernt Notkes skulpturgrupp från medeltiden som ursprungligen tillkom för att definiera den svenska nationen mot fienden Danmark. Men kanske är det också så att skulpturens skildring av kampen mellan ont och gott i dag talar tydligare till oss än på länge. Över hela världen sveper en fanatisk döds kult fram, vars mål det är att mörda så många oskyldiga människor som möjligt och ytterligare splittra våra demokratier. Bredvid denna döds kult marscherar den auktoritära högerpopulismen, den som vill få oss att hata och motarbeta varandra. Ibland känns den mörka eran före upplysningen inte längre så avlägsen.

Men här finns också Vädersolstavlan, en av de äldsta kända bilderna av Sveriges huvudstad Stockholm. Också den här stammar från en tid före upplysningen, en tid då människor såg järtecken på himlen och i skräck sökte sig hit, till kyrkan, för att söka skydd mot hotande ofärd och olyckor.

Vart söker vi människor oss i dag? Och – kanske viktigare – vad är det vi söker?

Tidigare i våras hörde jag ett inslag på Sveriges Radio, som handlade om flyktingar som konverterar till kristendomen. På senare år har flera församlingar, både inom Svenska kyrkan och frikyrkorna, tagit emot hundratals nya medlemmar, främst från länder som Afghanistan och Iran. I reportaget intervjuades nu Abdulwahid som har flytt från Afghanistan och blivit medlem i en liten pingstförsamling i Ljungsele i Ångermanland. ”Jesus betyder allt för mig”, sade Abdulwahid.

Reportaget berättade att många asylsökande verkar trivas i kyrkorna. Inte så konstigt kanske. Att bryta upp och fly från sitt land kan vara en existentiell kris; när man hamnar i nöd, kanske ensam på en mindre ort i ett mörkt och ödsligt land, är det lätt att knacka på kyrkornas dörr.

Men – för det fanns förstås ett men – det var inte detta som var premissen för det uppföljande nyhetsinslag som också sändes i Sveriges Radio. Det byggde i stället på frågan om det inte egentligen var något annat som fick de asylsökande

att konvertera till kristendomen och börja gå i kyrkan. Var inte det egentliga syftet att lura Migrationsverket, för att stärka sina asylskäl och lättare få stanna i Sverige?

Så kan det naturligtvis vara. Varken jag eller någon annan kan veta vilka drivkrafter dessa personer har. Man kan, som en pastor i inslaget sade, aldrig i djupet blicka in i en människas liv till hundra procent.

Men det är heller inte detta som är det intressanta. Det intressanta är hur svårt det tycks vara för oss, i det sekulära svenska majoritetssamhället, att över huvud taget förstå att religion skulle kunna spela en verksam roll i en människas liv – också för dem som kommer från djupt religiösa samhällen. Det är som om vi har tappat förmågan att tolka religionens roll i samhället, som om vi inte kan förstå att kyrkan, bokstavligen, kan bli en tillflyktsort och en plats där man finner en ny hemmahörighet och en ny gemenskap.

Nyhetsinslaget om Abdulwahid från Afghanistan visade hur stark vår sekulära övertygelse har blivit – så stark att vi ser religionen som en abnormitet, en defekt eller till och med en lömsk plan. Religion, föreställer vi oss, är något som bara ”de andra” har. ”Vi”, däremot, har kommit förbi den typen av vidskepelse. ”Vi” är moderna.

Jag tror att detta är en felaktig slutsats. Och ännu värre. Jag tror att det är en farlig sådan.

Det är nämligen inte nog med att vi inte förstår invandrade människors religion. Vi förstår inte heller vår egen. Det sekulära självbedrägeriet, som man skulle kunna kalla detta fenomen, gör oss blinda för det faktum att religionen – vare sig vi vill eller inte – är en kraft att räkna med också i ett samhälle som tror sig ha skrubbat sig rent med modernitet. Religionen, som den brittiska religionshistorikern Karen Armstrong säger, är som vädret. Bra eller dåligt, det finns där.

Jag tror att vi måste förstå detta, om vi på djupet ska kunna leva tillsammans i framtidens Sverige. Religionen är en verksam kraft i människans liv – oavsett om man säger sig tro på någon gud eller inte. Varje samhälle, hur sekulariserat och modernt det än tror sig vara, har ett behov av en sakral erfarenhet, som i grunden är densamma i det moderna digitala samhället som på medeltiden eller

under människosläktets ursprung i Afrika för hundratusen år sedan.

Man kunde se det i efterspelet till terrorattacken på Drottninggatan en bit härifrån, en händelse som skakade många svenskar i grunden. Precis som så ofta i stunder av nationell kris vände många sina blickar mot kyrkorna. Men det var i de spontana minnesaltare av blommor som stockholmarna skapade runt Sergels torg som den verkliga kraften fanns. Alla som besökte denna tillfälliga tempelplats kunde, tror jag, känna en särskild närvaro. Det var kyrkan som hade återtagit sin plats mitt i byn, i världens mest sekulariserade land.

Jag vill avsluta med att reflektera kring ett tredje konstverk i Storkyrkan, en tavla som skrämde och fascinerade mig djupt när jag var liten. Det är förstås David Klöcker Ehrenstrahls monumentala målning ”Den yttersta domen” – Sveriges största tavla som den ibland kallas. Den är tillkommen i slutet av 1600-talet, då Europas skräck för islam hade nått sin kulmen efter slaget mot det osmanska riket utanför Wien 1683. Tidens kulturklimat fylldes – som religionshistorikern Mattias Gardell har visat – av propaganda som varnade för hur islam likt ”en allmän flod” hotade att översvämma de kristna länderna – på tavlan kan man se hur Draken störtas ner i helvetet och tar den ”falske” profeten Mahomet – Muhammed – med sig fallet.

På så sätt är naturligtvis Ehrenstrahls stora målning en bild också av vår egen tid. Rädslan för det främmande och demoniseringen av den andre känns igen i dag. Den aggressiva populismens hat mot muslimer är den ena sidan av verkligheten, den människoföraktande jihadismens döds kult, som hatar allt det liv som vi andra håller för heligt, är den andra. Båda dessa krafter hotar att störta oss i fördärvet.

Förståelsen för religionen är till hjälp i motståndet mot dessa avarter av mänsklig verksamhet. Förmågan att tolka religion, vår egen och andras, underlättar vår självförståelse när drakarna anfaller och vädarsolarna stiger på vår tids himmel. Den sakrala erfarenheten är inte en defekt eller ett systemfel, utan en del av vad som gör alla människor lika. Om vi inte förstår det, då kommer vi aldrig att på djupet kunna förstå varandra. Och då kommer Sverige aldrig att bli vad vi vill att det ska vara.

Taggar

2010-tal, 2017, Man, Nationaldagen

URI

<https://www.svenskatal.se/tale/bjorn-wiman-tal-i-storkyrkan-pa-nationaldagen-2017>